

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ զգալաբար ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ:

Այո՛, սիրելիս... այո՛, սիրելիս զիս կը սիրես, գիտեմ... պիտի փորձեմ... կը տեսնաս... թող զիս... հիմա, թող զիս... դեռ ուրիշ բան ալ կայ... կ'ուզեմ... գիտեմ... ամէն բան... պէտք է որ թողնեմ...

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

Թողմաս... ինչպէս կ'ըսէ կինդ, վայել շատէրներէն հրաժարեցաւ: Ետքը քեզի կը բացատրեմ: Գալով Ակումբին...

ՅՈՒԼԻԱ

Բայց ո՞վ կը մտածէ ալ Ակումբին: Ճիշդ, զուարճանալու փափագ ունիմ:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ

Ինչո՞ւ չէր ուզեր թողնի որ ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ...

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

Իրաւունք ունէր... երբոր ձեր ունեցած վիճակներնուդ վրայ կը խօսէր: ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ գտաւ կը փնտռէ և երբոր գիտնալու ըլլան թէ կը զբօսնու... ալ զանոնք գտնալը դժուար կ'ըլլայ:

ՄԱՐԹԱ Խորէն կ'երեւայ:

ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ պատրաստ, Մարթային:

Պատրաստելո՞ւ կու գաս: Ես կը բաւեմ: Գնա:

Դարանէն աննուոյնքեր կ'անէ:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Մաքսիմոս:

Այսօր երկայն բարակ քեզի հետ կը խօսինք:

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

Երբոր ուզես:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ կ'երթայ մտայնջ նրտելով պատուհանէն քով:

ՄԱՔՍԻՄՈՍ ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ:

Կրնամ օգնել քեզի:

ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ

Եթէ կ'ուզես:

Կը պատրաստեն երկուքը մեկուդ:

ՅՈՒԼԻԱ Թոմի:

Հիմա պէտք է որ առնական մը գրեմ:

ԹՈՍԻ

Ես ալ, Սակայն... ո՞վ կը տանի: Եղաւ մը կարեւոր է:

ՅՈՒԼԻԱ

Ես կը մտածեմ:

Կ'երթայ իր սենեակը:

ԹՈՍԻ կը հօտի նտուլին առջեւ դրելու:

ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ Մաքսիմոս:

Վաղը գտաւրը նորէն կը սկսիմ:

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

Քեզի կը հաւատամ:

ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ

Իսկ ուրիշներուն:

ՄԱՔՍԻՄՈՍ

Շատ գեղեցիկ: Երբոր, ԵՒՆԵՆԷՆԷՐ շուտով մը կը չտկուի...

ՎԱՐՈՋԱՆԵՐ Կ'ԻՎՈՐԱ:

ԹԵՐԳԻ. 2. ԱՐԻՍՏԱՅԷՍ ՔԱՍԳԱՆՏԻԼԵԱՆ

Շարայարեղի

ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

(Շաբ. Յակել. 1 զուլ. տիս էջ 7).

ՍԱԿԱՅՆ յարգոյ Հեղինակին առաջին Յիշատակագրին՝ որուն, շարունակութիւնն կրնայ համարուիլ այս երկրորդ Յիշատակագրին յառաջաբանութիւնն, և այս իրջորդ գործոյն բովանդակութիւններէն հայ ազգին ազգագրական ուսմունքն և կացութիւնն փառական եղանակաւ վճռական լուծում մը կ'առնուն: Անչպէս որ կէս զարե ի վեր եւրոպականաց մէջ՝ ի ֆառա Հայոցս գրեթէ առ հասարակ ընդունուած թիւր մէկ կարծիքն յիշեալ երկու Յիշատակագրովք հերքեալ կը յրէ: Կը տեսնենք արարելու ուր Հենրիկոս Ռուլլենսըն՝ ազգիպացի համարաւար արեւելազէտ մը Հայաստանի մէջ գտնուած, և և պազիր արձանագրութեանց լեզուն հայիկ-եւրոպական լեզուաց կարգէն չհամարելով կ'ըսէր թէ «բոտ երեւութիւն՝ աղբի հայրենին հետ ո՞ր և է խնամութիւն մը չունի», ուստի և «իբր կը տեսնուի որ այս (հայական) լեզուն խոսող՝ ցեղն փոքրիպէն գաղթած ըլլալով, լեռնային կողմանքը զամբան զգամ զէպ զէպ յարեւրկողմն իւր իշխանութեան տակ առաւ՝ Հին Ռարարացիները մեծելով կամ իրեն հետ ձուլելով, և առնոց տեղ փոխանակելով իւր սեպհական անունը, չեղուն, կրանքն և պատկարներն

ները¹։ Այս առաստիւնն միտ այլ գիտնաւ
կանոններն ալ առնել ընդարձակուելով՝ այն-
պէս համարուեցաւ որ Հայ-Փոռլոսացիք ք.
ա. իբր 650 ին Հայաստան մուտք բլլան,
և թէ քաղաքի արձանագրութեանց չեղուն
վրացի լեզուաւ, յաճախ էր. մեկնուի ։
Արդ՝ որովհետեւ յաղագայ հեղինակն չեղաւ
գիտական խոտազգին և քաղմարմի կանո-
նաց համեմատ կը ցոյցընէ թէ այն արձա-
նագրութեանց չեղուն ք. ա. զոնեալ 820 ին
մեզի նշմարաւ. արիական և ի մասնաւորի
հայացի բարբառ մը կը յայտնուի, հայո-
փոռլոսիցի ցեղի մը գոյութեան եղջերուա-
քաղն ինքն իրմէ կը ցեղի. քանիհասանայ,
թիկ թէ մեր այդ ազգային արձանագրու-
թեանց լեզուն վրացի և և կամ վրացերէնով
արեւել է որ մեկնուի, այլովքն, հանրեթ,
այս վարժեաց արիւղիւններն՝ Փր. լընորման
և Ա. Հ. Ա. Ս. մեր ազգային հեղինակէն
հասուե և անդնդիմալ պատասխան մը կ'առ-
նուն զայսէն՝ թէ « երբ այն արձանագրու-
թիւններն կը խախտուէին, վրացի ժողո-
վուրդն արարողացի ժողովրդաց վրայ ազդե-
ցութիւն մը չունէր և չէր կրնաւ ունենալ ։
Ասոր, հակազանք չ. 23 թիւ արձանագրու-
թեան ց. տարին համեմատ՝ ' իրբանիւն²
երկիրը՝ բնակող ժողովուրդն յաղթուած է ։
Արիւսիս Ա. (ք. ա. իբր 786-755) թա-
գաւորեալ որ տննեց երկիրը՝ գրաւած էր ։
... ։ Այն ժամանակներն վրացի ժողովուրդն
անշուքն էր բոլորովին և առանց իրից քա-
ղաքակրթութեան ։ միւշկիւն Ռեարթուս աշ-
խարհակալութեամբ և զարկանութեամբ³ զո-
րաբար էր կառաւարդուել ։ Այստե քիմ քեզ
թակնանական ձեւեր և այլ թիւ պոյսիւնի եւ-
փո. ազգաց, միշտ կողմանէ փոխ առնուած
ինչ քառապատկոյս վրացի ժողովուրդն էր որ
Արարողայ ։ ժողովուրդներէն զանոնք փոխ
ստած էր 4 » — ինչպէս յայտնի է ։¹ Հնա

զոյն ժամանակաց մէջ Հայաստանի հողոյն
վրայ որ և է կարգի չհայ ժողովուրդ մը գնեցն
մեր ազգային կացութեան հնաթիւնը և հա-
նապարտութիւնը ուրանալ, և անոր պար-
մական առանգութեան շարքը կտորել, նո-
թէ զլիսովին այն առանգութիւնը փնտցընել
կը նշանակէ ։ Մյուս հեղինակին դատմնա-
միութեանց արդիւնքն՝ անաւարակոյս այն
եւրոպացի գիտնականաց միւստ անուութեանց
գէտ, անկործան թուով մը պիտի որ հան-
դիսանան ։ Ռուսալ պարտ է որ գրական
փաստաբ. վրայ չհիմնուած այն անուութիւնը
իրական գիտնական փաստերու տեղի տա-
լով, կը փոխանի վրայ և վազազոյն, ի չի-
նութիւն և եւրոպացի ճարտարաւէր պար-
մապրաց և մերազնեից ոմանց ։ Ի՞նչ թե՛
հեղինակին ուրաքողային ուսմանց հըստա-
քակութեանց զլիսաւոր արդիւնքն այս ինչ է՝
թէ նախիկ-Ռեարթուայ ժողովուրդներն հնա-
զոյն ժամանակներէն ի վեր՝ իրենց բնակած
տեղերուն քնիկ բնակիչներն էին. և թէ ա-
ստից հայերէնախոս եղած բլլալով, միջին
ժամանակներէն աւաղի և կրտսեր և կրտսերա-
զոյն պարտց հայացի ժողովուրդը նախա-
հարգն էին ։

Պէտք է նանշալ թէ իւրաքանչեւ ամե-
նայից կանառն իրիս քաղմարմնի բլլալու
էր որ նանշալային մեր նախահարք քաղաքի
անուն գերազոյն գից մը, որ բոս անուանն
ստուգաբանութեան էր Լապապա. և որով
հետեւ քնական կարգի լոյս տուող առաւան-
շներն արդէ անձնատարութիւն մըն էր, իւր
լուսաւորա յատկութիւնը լոյս հողեկան և բա-
րոյական բլլալու էր ։ Այստե նկատմամբ՝ ա-
րարողեան գիցապաշտութիւնն կրտսեկան
բարձր գիբը մը կը գրաւէ մեր աշխարհա-
շեւ, նկատմանը եւս բաժն թէ զփալդիս կը
գաւառներն մեր նախահարք իրա մաքրաթեմե-
տապոյ գիբ, « նիպշիպիս, նիպշիպիպիս » ։ Այս

1. Տես իւր եղբոր գործն, George Rawlin-
son, History of Herodotus, 1-րտոն, 1880՝ 47
ազգ. հայ. Գ. Էջ 249 ։ Այն 'իւրեքէն Եդն
բնի միւսը Եդն 'նախապատկոյս Եդն 'նախապատկոյս
է Եդն 'նախապատկոյս 'նախապատկոյս 'նախապատկոյս

2. Իւրեկան ։ վրական ։
3. Այս է սեպագիր արձանագրութեանց ։
4. Տես Les inscriptions cunéiformes urarti-
ques, Յոսաբառաւորութեան, էջ 1 ։

մաքրութիւնն բնականապէս հոգեւորական կարգէն պէտք էր որ բլլար: Քաղաքիս հետ երեքութիւն մը կը յորինէին Տէխսպաս և Արդինիս աստուածքն, որոնց առաջնոյն առաջինը երկնից և օդոյ—պաշտօն թաղամասնէն լող, և երկրորդին անունը զորքադէպ, կ'ըզիւ, աքրիւ մեկնուելով, մին էր երկնից լուսաւոր փառքն, օդն և միւսը բոլորն, իսկ միւսն՝ արեգակն և որ լուսաւոր: Սակայն այս երեքութիւնն՝ որ Յաշտից կարգաւորուած թեան վիճիք 42, 42*, առողք 3/34, 35) արձանագրութեան մէջ նախ կը տեսնուի, անհաւասար էր, ինչպէս կ'ընտելէ հետեւը: Ենչ կ'ընչ, անհաւասար թուեմքն, որ քիչ մը փար կարգեալ են անդէն առանձինն: Այս երեքութիւնն կը յայտնուի նաեւ Արդինիսի վ. ճիւղը Արձանագրութեան (սխեւ Ա, 3, 33 հն) մէջ՝ սեր կ'ըստեն: «յանուն—առաջ տեսնուած թեան. Գարգիսի Տեսնոն, Տէխսպասու ե. Արդինիս, աշտիցն հանդիպէ: Եւսն օրը անի նաեւ Դարիգուրեայ Բ. 4 պատմական արձանագրութիւնն (թիւ 36, առողք 7) և Հոգմոց դիք մ'ալ փար, որ 'Աւատ կամ' Հաւատ կը կոչուէր, որն սր անապարհոյցը Աւատայի և Վեպայի՝ Վալու (մեր Վայց—Զարայ) դիքն և Սիշեալ դիք և Արա Գիգուանի Երգրի, Արա աստուածն Զրոց, Տուրանիս դիքն Լեւանց, և այլ այսպիսի շատաւածք կը յուշենք թէ բնապարտութիւնն ընդարձակ անդ կը գրաւէր օրարարեան կապարտութեան մէջ: Ս'արդկային կենցաղային հակող գից կարգէն էին՝ Ար. Դարիգուր (Արդուարդ) որ կազ ու կ'սխեմըր և ամէն տեսակի երկրագոտութիւններ կը յարգարեւ, կ'ուղղէր. իրմուսնիս՝ Անանուրեան, իսկ Սեփաթ՝ Բարձից, այս է ասագոտարի դիքն էին: Եւս քինաս դից անուան մէջ ո՞ր քաններ յուսական Երկնիս գիցուէին, որ պատժապարտներ կը պատուհասէր: Քիլիւրանի փառնք և փանապանց աստուածոյն հետ՝ Արարին Ռանածից դիքն՝ նախկին Հայոց (Հապա արդի Հայոց) շատերուն սիրելի ա-

րուստներուն պաշտպաններն էին: Միթէ ճամարիտ ուրարապցին կրնար իւր Ռակոսը շունենալ, այս անուան կը համապատասխանէր Սեփոս անունը զոր ունէր շառտուած մը: Դարիգուար՝ յայտ 3 թէ գիւնին ընդհանրապէս անկարգութեանց ծնող է. և ցաւ է մեզ ըսել թէ Ուրաւ դիքն 8 պարթեան լատուածն կը ցանցուէր Սեփաթուայ մէջ: Սակայն միւսիւրեւնք խորհեւ լող թէ Յունաց Զեւսն՝ էր գլխովին ցոփութեւն: Կը տեսնենք որ 'Արա կոչուած դիք մ'ալ կը պաշտէին Ուրարուացիք, որ Մ. Խորհեւացոյն Արա թագաւորին անուան հետն է: Կը պաշտէին նաեւ մի «աստուած որ ցորենոյ—տեղերը կը կապտէ» (արձաւոպր. թիւ 42, աղք 3/45): Ս'ալ չհամեմատուր այս թագը՝ Եզնկան (Ա. ին) քանից հետը: Եւ ոչ միւսպէր զտաճմանկան արքեանց կրնո, եւն: Նախկին ժամանակաց մեր հարքն հոգուց անմահութեան կը հաւատային՝ դաւանելով Արիս անուն աստուած մը, զոր յարգոյ հեղինակն իրաւածք յունական՝ Ἀδης (Հադէս) Գլուտոսի հետ կը համեմատուէ: Եւ շատ ի մտիս:

Տարակոյց չկայ որ երկուսիւրեւնք իսկ բարձր մասամբն ոչ միայն մեր ազգին՝ այլ և բոլանպակ եւրոպական ազգաց գիտնոց մէջ երեւելի շարժում մը պատճառելու հոշուած է: արդէն՝ հեղինակին առաջին Սիշապարտարից՝ Գիգրն՝ ասորի՝ արամագրեալ են: Բնապէս:

Ուտէն անկեղծութեամբ ուրարապցից կ'ըլլանք մեր յարգոյ ազգայնոյն, որ իւր անխոնջ աշխատութեամբ կարողացաւ մեր հայրենեայ ինչքը և մեր ազգին հայրենեան ժողովուրդները աշխարհի ճշգրիտ փաստերով երեւան հանել և պաշտպանել: Կը թաղենք իրեն կատարեալ՝ յաջողութեան յամենայն և ամենայն ուտեր:

Մանթոքարիս: Եւրոպ հեղինակին ցարդ հրատարակած երկասիրութիւններն հետեւեալքն ըլլալով, ստանալ փափագողքն՝ անպատճառ կանխիկ վճարմանը՝ ի վերահսկ

1. Տես ի մասնաւորի այս քանքը, բառաւորներն մէջ:

II. Ղապարու գրափաճառասունը պէտք է որ գիտեն.

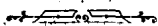
L'Idiome des inscriptions cunéiformes urartiques . . . Ֆր. 1.23

Les inscriptions cunéiformes urartiques . . . Ֆր. 32.—

Carte de Nairi-Urartu . . . 3.50

Բնդ մանով,

Ասորեստանայ և պարսիկ սեպագիր արձանագրութիւնը կամ նոցին քաղաւածք, որոնք Նաիրի-Ասորստու աշխարհին պատմութեան կը վերաբերին. (Հայերէն թարգմանութիւն) . . . Ֆր. 4.50

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

I ՈՒՄԱՅ, Ա գիրք. — Նոր դարու Լուսնայ կը բացուի « Նորին կայսերական բարեկութեան Կ. Ռայի բանաստեղծութիւններդ » միտն. Թարգմանիչ, Թարգման Թումանյան, Երևան, Երևանի թանգարանի և ընտրութեան կողմէն. Կարծիք բանաստեղծութիւն մ'է Գարեհիմէ վրայ, ուր բնութեան այլ տունն'ակաւորութեան հետ կը միանան զգայուն իմաստներ ընկերական անհատարութեան վրայ: Բայց չեղուի խեղճութեան նկատմամբ թարգմանիչը քիչ մը ցայտեր կը հանուի, նոյն խիստ առաւելագոյն մէջ: Մի բանի անդամներ լուր կը վերջանան. « արմատականները չեն գիտեր տեղերիս. (որ. Որքան սեր ու բազմ, որքան հաջողութեան) զորս երբեմն նաեւ եւրոպական արմատականի կը յանձնեն. (իւր սրտի խորքում պահելով կսկիծ) Կանանք տնօրինած է նաեւ հարցական նշանները. անոր համար կը տեսնենք: Ողջ կը կատարուին մեր սրտի ըզնը » և ողջն ինչ, « Աննկատելի գուցէ կը մնայ? »: Թարգմանիչը թուականները, իբրեւ անհատական բանաստեղծական փոքրագրութեանց կամ թարգմանութեանց, պէտք է ի նկատի առնուի:

նոր ներդաշնակութեան կանոնները և խնայել կէտերուն արգելադրութեան:

Ե. Շահապի, — որ կը զբաղի հայ նորագոյն գործիչներու ուսումնասիրելու, և կը պատրաստէ այժմ կենսագրութիւն մը Հ. Գարեհիմէ Այվազովսքի, — հրատարակած է Մարիամ անուն քերթուածը: Տաղաւական հէքիսի մ'է, բանաստեղծական արժէքը՝ շատ մեծ չկրնար ըլլալ. — Բայց փոխառ — փարսկայինն է: Անշուշտ իրեր յաճախ բարձր գնոյ կ'աժմանան, երբ յարակից են մեծ անուն մը:

Այս ծաղկազարդ ծամբայներով կը միանան Չորրորդ դարու հայ եկեղեցին: Բարեկամներն անանուն է. վայելուչ լեզուով, կու տայ հարկերմեայ կեանք մը: Դարու կոթողիկոսաց գործունէութեան աւանդաւոր ըլլալու համար. Ս. Որդաւորէն սէն սկսելով, Փառնիով կ'աւարտէ, և կը խոստանայ ուրիշ անգամ խօսիլ, — անշուշտ առանց մոռնալու Հ. Արսէն Սիւրբանի համարիս նշանաւոր (Բազմ. 1877, էջ 319) յօդուածը, — Ս. Ներսիսի վրայ:

Միտնութիւն մը չէ աս. կարգաբան պատմութիւնն է Դ. դարու հայ եկեղեցւոյ, հայկական անհատութիւններէ հաւաքուած: Արքիթները, որ ամէն անգամ նշանակուած չեն, քիչ դատուած՝ զրկել իրերէ հանկուտակ գործածուած են: Չենոր Գլխայ ստեղծագործութիւնները մեծ հիւստիսութիւն կը վայելն:

Թէպէտ Հայեցողապէս պատմութեան գաւառիները չուրի « Երկազրական պատմականութիւն զարգարի », յաջորդի է սակաւ իմանալ թէ Որդաւորէն 264ին ծնաւ, 306ին Հայաստան եկաւ, և այս ժամանակ 42 տարեկան էր, 62 տարի տեսնէր էր՝ երբ Հայրապետ Հոնակոսեցաւ, մեծաւ 333ին, 69 տարեկան եղած առնէ, (էջ 19): Սակայն ունի նաեւ ինքնուրոյն դատողութիւններ, և բանասիրական խնդիրներ բարդութիւն անձանք չեն իրեն, օրինակ իմաստներ, Ս. Յուսէպի վրայ կը խօսի:

Յաջորդ յօդուածը, « Վարդի իւր մահաւ գիւղ », իրապէս մ'է. համառոտութեան մէջ՝ զուրկ չէ հանգոյցէ. բայց արդէն Պերսի Պոու-